

HUMANITAS

(TESTVÉRISEG)

A JÁNOSRENDI SZÖVETSÉG HIVATALOS LAPJA

KÉZIRAT SZABADKÖMŰVESEK SZÁMÁRA.

SZERKESZTI:

AZ UNIO □ TAGJAIBÓL ALAKITOTT SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG

CUPRINSUL

Calendar de muncă

BCU Cluj / Front Sz. Zs. Europa. Library Cluj

Fr.: Kr. S.: Democrația și dictatura.

Fr.: R. B.: Sportul ca mijlocul de înfrățirea
între națiuni.

Fr.: L. J.: Rudyard Kipling francmasonul.

Fr.: E. J.: Francmasoneria maghiară
în secolul XVIII.

Informațiuni.

TARTALOM

Munkanaptár.

Sz. Zs. fm. tv.: Europa.

Kr. S. tv.: Demokrácia és parancsuralom.

R. B. tv.: A sport, mint a nemzetek közti
kiegyenlítés eszköze.

L. J. tv.: Rudyard Kipling. a
szabadkőműves.

J. E. tv.: A XVIII. század magyar
szabadkőművessége.

Hírek a nagyvilágból.

INHALT

Arbeitskalender.

Br.: M. v. St. Sz. Zs.: Europa.

Br.: Kr. S.: Demokratie u. Diktatur.

Br.: R. B.: Die Sport als Mittel zur
Verbrüderung der Nationen.

Br.: L. J.: Rudyard Kipling der Freimaurer.

Br.: J. E.: Die ungarische Freimaurerei
im XVIII. Jahrhundert.

Nachrichten.

MUNKANAPTAR

A Romániai Nemzeti Nagypáholy Jánosrendi Szövetségének védelme alatt dolgozó t. és t. páholyok munkarendje

Unio

Cluj—Kolozsvár keletén. Helyisége: Str. Baba Novac 3. — Munkanapjai: Minden hó első és harmadik szerdáján este 8 órákor. Páros szerdákön értekezlet — Profáncim: Zipszer Alajos str. Baba Novac 3.

Aurora

Braşov—Brassó keletén. Helyisége: Strada Voivodul Mihai 9. — Munkanapjai: Minden második hétfő este 9 órákor. Közbeeső hétfőn értekezlet — Profáncim: Dr. Fischer Gyula orvos Braşov, Str. Reg. Carol 59. — A szöv.: kancellár profán címe: Braşov, Strada Castelului 94.

Zu den drei Säulen

Braşov—Brassó keletén. Helyisége: Strada Noua 27. — Munkanapjai: Minden kedden este 8 órákor. Profán címe: Ludovic Servacius, ny. subprefect, Braşov.

Concordia

Arad keletén. Helyisége: Bulv. Gen. Dragalina 30. — Munkanapjai: Minden csütörtökön este fél 9 órákor. — Profán címe: Dr. Szöllősi Zsigmond ügyvéd, Arad, Str. Regina Maria 3.

Bethlen Gábor

Târgu-Mureş—Marosvásárhely keletén. Helyisége: Str. Ştefan cel Mare 83. — Munkanapjai: Minden hó első és harmadik hétfőjén

este 8 órákor. — Profáncim: Dr. Fáterfi István orvos, Piaţa Reg. Ferdinand 32

Bihar

Oradea—Nagvárad keletén. Helyisége: Alea Romei 2. Munkanapjai: Minden 2. hétfőn este 1/2 8 órákor; közbeeső hétfői napokon értekezlet. Profáncim: Dr. Meer Samu Bulv. Reg. Ferdinand 10.

Pax

Timişoara—Temesvár keletén. — Helyisége: Bulv. Reg. Ferdinand, Palatul Lloyd — Lloyd palota. — Munkanapjai: Minden hó második és negyedik hétfőjén este 8 órákor. Páratlan hétfőkön tiszti értekezlet. — Profán címen Balázs Lajos ny. vasuti főfelügyelő, Timişoaran IV. Str. Al. Bonnaz 12. Magánügy.

Intelegere şi Progres

Bucureşti keletén. Helyisége: a nagypáholy str. Campineanu 46 számú helyiségében. Munkanapjai: Minden péntek este 9 óra. Profán címe: Silviu Russu Bucureşti Str. Campineanu 45.

Humanitas

Baia-Mare—Nagybánya. Profán címe: Gombosi József ny. főerdőtanácsos Baia-Mare.

Kölcsey (Satumare—Szatmár),

Tisza (Sighetul-Máramarossziget) és

Hunyad (Deva—Déva) átszervezés alatt

Szabadkőműves-irodalom

Lenhoff Eugen: Die Freimaurer. Ihre Geschichte. Organisation und ihr heutiges Wirken, 476 Seiten und 107 Bilder.

Brosch. Rm. 14.—, Ganzleinen Rm. 17.—

Gaston Martin: La Franc — Maçonnerie
Frs. 12.—

O. Caspari: Die Bedeutung des Freimaurertums V. Ungar B.

Balassa József: Kossuth Amerikában. 250 P.

Balassa József: A szabadkőművesség története. 1.— P.

Balassa József: A szabadkőművesség kézikönyve. (Káté.) I. Inasfok 150 P

II. Legényfok. 1.— P.

III. Mesterfok. 1.— P.

Az itt felsorolt művek megrendelhetők a „Testvériség” kiadóhivatala útján.

DENTAL-DEPOT

Dr. BLATTNER

ORADEA

Strada Dr. Aurel Lazar No. 4.

HUMANITAS

KÉZIRAT · SZABADKÖMŰVESEK SZÁMÁRA

Európa

Bevezető előadás a 'Concordia' □ előadás-sorozatához: A mai Európa.

Elmondta: Sz. Zs. fm. tv.:

Van-e Európa?

Van-e még Európa? Van-e már Európa?

Mert Európa: ez nem geológiai, nem földrajzi fogalom. Európa ott van, ahol az az ember él, az a szellem él, az a rend uralkodik, amely évezredeknek kezdete láthatatlan ideje alatt kitermelte azt a legtöbbet, azt a legmagasabbat, azt a legemberibbet, amit — akárhol legyen is — „európainak„ neveznek. Európa: a legtöbb, amire az ember — ha nem is a megvalósításban, de legalább az elgondolásban, az eszményül, a célul kitűzésben — az egyéni és a kollektív életszépség és életboldogság irányában képes volt.

Európa ebben az igazi, embertörténeti belső értelmében csak annyira geográfiai fogalom, amennyire testi határok közé zárt fogalom az ember. Csak ha az alkotórészek mindegyike összeműködik az egész érdekében, akkor van jelen az ember. Akkor azonban tulsugárzik a testi-egész határain és nem többé testrészek összessége csak, hanem mindezekon túl az az öntudat, az a szellem, az az alkotó és a világot Isten után újratemtő ember, aki ha kollektív összességében nézzük: az európaiat, Európát, emberiséget, kulturát, az életnek a mindenkori maximális lehetőségeit jelenti.

Európa ott van, ahol így értelmezett, organizált európai emberi élet van. Ebben az Európában, amelynek nincsenek hegyekkel és tengerekkel lezárt határai, amelyben a politikai és öngazgatási elhatárolásoknak, az eredetek, színek, hitek, multak és foglalkozások szerinti különbségeknek nem egymás ellen szembeállító, hanem egymás mellé állító, összefogó jelentősége van, akár az egy ember testében, a külön színű, külön munkájú, külön multak szerint fejlődött, vagy elcsökevényesedett szervi részeknek, — ebben az Európában néha talán jobban benne van távoli világrészeknek valamelyik darabja, mint némelyik ország, amely a geográfia szerint és másfélezer évnek a muló története szerint, itt fekszik talán a földrajzi Európa szívében és lehet, hogy volt, lehet, hogy lesz idő, forrása, központja, sugárzó tüzhelye volt, vagy lesz annak, ami minden fejlődésnek eszményi elgondolása szerint Eu-

rópa: a kulturának, az emberi közösségi életnek a maga idejében megértett és elérhető legelőbbje.

Egykor, Róma idején, Ultima-Thuletől, Britanniától, Galliától. Herkules oszlopain át le Karthagoig és Karthagotól egyiptomi Alexandrián át Judeáig és fel újra az Isterig, Daciaig, Pannoniáig: Európa volt. A birodalom bukása után, mikor a darabokra szakadt világot előlöntte ázsiai barbár népeknek az áradata: nem volt Európa sehol, — Ázsia külterülete lett. Csak mélyen a felszín alatt, a föld alatt, épületekben és szobrokban, romokban és torzókban, eldugott papyrusokban és pergamentekben és viasztáblákban maradt valami Európa. Költőkben és írókban, a Digestákban és Pandektákban, az ó és az új Testámentumokban. A felszínen törzsek éltek; irigy, hadakozó, egymást gyűlölő, egymást megrabolni, egymást rabszolga munkára fogni vágyó, embertelen, kegyetlen törmeléknépek. Délén, Itáliában valamivel több megmaradt emlékével a civilizációnak, — Európa maradványainak, — fel északra egyre kevesebb, de annál több friss uralomvágyal, több törzsi egységgel és gátlásnélküliséggel. Több tisztelettel a durva erő iránt, több megalázkodással és fegyelemmel a hatalmasabbal szemben. Alakultak kis országocskák, sokfajta és az élet törvényei szerint összekeveredő népek fölötti fejedelemségek, királyságok és idővel egy elmerült Európa halvány utóképeként vágyálmaként a szent római birodalmi császárság.

Ugyanekkor délről, Rómából elindulva, ugyancsak az elmerült Európának, a nagy birodalomnak, az Urbs-nak a visszajáró álmából, jött az erőnek és a közös rablásnak, az erőnek és közös védekezésnek egységekre kötő északi erejéhez és harcban az északkal, ő ellene is, egy sokkal szélesebb összehasonlító és egybekötő: a vallás egysége. Amikor Észak még csak az egybetörésnek az erejével öntudatlanul igyekezett megteremtteni az együttélésből és együtt gazdálkodásból majd még csak kialakulandó lelki és szellemi és gazdasági egységet, a majdani szilárd politikai és nemzeti határokat nyelveknek és nemzeti kulturáknak és gazdasági értelemben is felcsoportosuló uralmi egységeknek az összeforrását, — Róma, az egyház minden faji és uralmi elhatárolásokon keresztülhatolva a lelkeken át, a vallásnak a kulturális organizációin át, a jól, vagy rosszul, hittel és hit nélkül is kihasznált művelődési, kulturális organizáción keresztül a lelkeken túl az életet is kezébe próbálta venni.

Európát kezdték építeni két elgondolás szerint Északon és Délén. Valamit, ami összehozza Herkules oszlopaitól a szent Jeruzsálemig és Ultima-Thuletől Afrika sivatagjaiig az egész ismert világot: Európát.

Ebben a nagy akarásban szembe került egymással a császárságnak törzsi és helyi, erőhatalmi nemzeti szervezkedése az egyház államnak minden különbségeken fanatizmussal keresztültörni akaró szervezetével. Évszázadok harca volt ez a világi erők egysége és a vallási nagy egység erői között és amíg így egymás ellen alakultak és nőttek az egyre nagyobbodó, egyre több multon és kulturán elmélyülő egységek, jó soká, — majdnem máig — egyik részről sem vették észre, hogy mindakét oldalon egy harmadik és mindnyájuknál döntőbb erő javára dolgoznak, a harmadik és legmélyebb összetevőnek: a gazdasági összetartozásnak, amely egykor majd ezeket a saját szükségleteiken messze túlmenő termelésre berendezett és előrehaladottabb egységecskéket minden vallási, minden kulturális és szociális különbségeiken keresztül és atavisztikus gyűlölkedéseiken és ellenségeskedéseiken keresztül,

akarataik ellenére is és kapkodásaik és visszaeséseik ellenére is Európává fogja kötni. Abba az Európába, amely ideig-óráig szorult csak a geográfiai határok közé. de gazdasági organizációjával világot átfogó lett már jóval előbb, mint ahogy földrajzi Európaként kialakult volna.

A hiten keresztül és a hatalmi vágyon keresztül szölte az ember egységét, Európa építését az egyház; de a tudatosan kitűzött célján. túllőve a „sic vos non vobis“ örök igazságossága szerint a lelki és művelődési egységszálakon keresztül a kulturának, a munkatudásnak az egységét, a különbségi határokon túlhaladó gazdasági egységnek az organizálását szolgálta. A mindenfelé elvándorolt egyházon át, nyelvének minden külön nemzeti nyelvtől elszabadult nemzetielettségén át, a tudás elemi közösségein át, az egyházzal vándorolt templom-építők és mindenfajta kézműves mesterek egyformaságán át, a gazdasági életnek minden más közösségeket átkaroló közössége és csereberélő kölcsönössége indult el világot, Európát alkotó utjaira.

Európa kezdett születni.

Az egyház egyszerre jelentett hitet és tudást: mindenütt hasonló művészetet és mesterséget; jelentette különbségeknek a megismerését és kicserélését. De jelentett mindenütt szervezést és összehasonító jogalkotást is az újra életrehívott és sokkal magasabb kulturális és gazdasági közösségre visszamutatató római jogban. És hozott az egyház — lehet, hogy inkább nem akarva, mint akarva — a dogmatikus hitvédelem körüli gondolkozásnak, a hitvitáknak az útján és a jog körüli elmékedéseknek az útján valamit, ami logika volt, filozófia volt, világnézés volt. Akvinoi Tamáson, Szent ágostonon át ellentálatlanul visszavitt az ut Rómán keresztül az ősi gondolkozó Athénhez, Herakleitoshoz, Platonhoz, Aristoteleshez és e más világoknak, más koroknak, más életeknek a megismerésén át az életlehetőségek különbözőségeinek a felismeréséhez, a sokféle lehetőségek tudomásul vételéhez és megértéséhez, s így elfogulatlansághoz, szabadabb életfelfogáshoz. Az egyházi művészet az általános művészethez; a szentek ábrázolása az élet ábrázolásához; a gondolatok leírása és másolása és szavakkal ismétlése, hirdetése, elterjedése új és mindenfelé egymáshoz hasonló kulturák kialakulásához. És még a látszólag pusztító elvakultság is: a keresztes háborúk világok megismerését, ellentétek látását, kulturát is hoztak. Keletet nyugathoz közelebb. Renaissance lett. És ott ahol volt: Erópa lett. Egy nagyobb Európa, az akkori lehetőségek szerint. Az Atlanti óceántól fel az Északi-Tengerig, Rómától és Bizanctól a messze orosz síkságokig.

Lelki és gazdasági közösség alakult: Európa.

Akkor jött az új ázsiai tenger: a török. Európából kiszakadt a Balkán és fél Magyarország. De a maradék állta a harcot Európáért. És itt ott a legszélsőbb Keletétől védett Európa is (rezte és állotta segítő hadakkal az összetartozást és végül is kivetkék az Európa-bontó törököt.

Európa újra nagyobb lett, újra közelebb jött önmagához.

De közben — és már előbb — valami történt, ami a Végzetet hozta. Európát a tudása, a tudásvágya és a közel keletnek a megismerése, a keresztes háboruktól már messzebb vitte távol Keletre, Ázsia mélyébe, el Kinába Indiáig. Kincseket hozott onnan és világismereteken túl új anyagokat, új tudásokat is. Kalandorok és erősek, eszközeikben és fegyverekben — valóságos és szellemi fegyverekben — hatalmasabbak: leigázták a kincses földek primitív, vagy legalább is egészen más műveltségű lakóit, a gazdag földek-

nek ritkán lakó embereit, az önként adakozó trópus bőséget és a gögös diadalmos európai megkezdte a minden más emberit lenéző, semmibe sem vevő kizsároló *koloniális* gazdálkodását.

Új utakat keresvén aztán a tengeren, megtalálta Európa Amerikát. Új kincseket, új szűz földeket primitív népekkel, amelyeket a gögös és sóvár európai 1500 évnek keresztény testvériségét tanító kulturájával sem tudott, de nem tud ma, közel kétezer év minden kulturájával sem életre és kulturára egyenlően jogosult testvérembernek nézni: megrabolta, kiüldözte, rabszolgává tette, kiölte őket és hordta az aranyukat és termékeiket Európába. Rablógazdaság következett, ugynevezett gyarmatpolitika.

Senki nem látta akkor ennek a ma egyre élesebben mutatkozó átkát, Európa végzetét, amely tényleg az „Untergang des Abendlandes“-szel fenyget.

Ez a gyarmatokból beáramlott sok kincs és gazdagság lett egyik oka az európai államok végzetes gazdasági fejlődés-külömbsegeinek. És ez lett egyik kiindulása annak az európai túltermelésnek, amelyben egyes országok a másoknak monopoliumos ellátóivá válhattak. Előbb nyers anyagokkal, aztán feldolgozott, ipari termékekkel is. A nagykapitalizmus hirtelen kivirágzása — minden áldásával és minden átkával — e gyarmati felgazdagodásból nőtt ki. S Európának az a berendezkedése, hogy fölös nyersanyagait piacra termeléssel dolgozza fel, hogy egyes államai indusztriálizálódásuk után sokkal többet termelhessenek, mint saját ellátásukra szükséges, tehát gyarmati piacokat keressenek előbb magában Európában, aztán minél több valódi gyarmatot, ahol még szabad maradt, Most Afrika ősterületein.

A tulfeszített gazdaságok kitermelték a gazdasági imperiálizmust; ez a világháborút; a világháború a gazdasági összeomlásokat, a technikailag is túlméretezett termelés kihasználhatatlanságát, az államok egymás elől elzárkózását, ezzel a nagy kapitalista organizmus belső önellentmondásait és új világeellentétek felé sodródásunkat: Európa oszlását.

Tagadhatatlan, hogy ez az imperiálista — koloniális gazdálkodás — kulturát is vitt, Európát is vitt az új világok felé. De nem azt az Európát, amely a vallásaiban és filozófiáiban emberi jogokat és embertestvériséget hirdet, amely otthon eljutott bizonyos közösségnek átértéséig és toleranciáig népek és országok között. Vitte a gyűlölködőt, a maga istene nevében és a másik istenfogalom gyűlöletében sublimált rablás és a hatalmaskodás ösztöneit; a pusztítót, a kiirtót, a rabszolgatartót; azt aki még ma, évszázadok mulva sem tud feketét és sárgát embernek és egyenlőnek tudni és elismerni és aki ma, benszülötté válva már harmad. negyed és helediziglen is a gyarmatokon, ma is idegen és ellenség maradt az ott együttélők és együtt dolgozók között. Európai maradt az új világban. Koloniális európai, olyan mint az otthoniak ős Európában; akik legkiválóbbjaiknak minden bölcs tanítása ellenére sem tudnak tömegeikben a „jó európai polgár“ lenni.

Tudást, továbbfejlesztő képességeit ismertté tette és átadta Európa minden gyarmatokon. Valóságos fegyvereit is kezébe adta minden gyarmatokon az egyébként alacsonyabbrendűként kezelt, az egyenlőségbe emelkedéstől elzárt másszinűeknek. De csak mint eszközöknek. És ellenségül, idegentül, nem emberül tekintti őket akkor is, ha a nyelvük, a hitük, a tudásuk, az életvitelük régen már egyazonos lett is az övével.

Az európai ott élő ember helyett, dolgozó, munkában egyenlő társ helyett

praerogatívás urnak, hódító leigázónak maradt és avval, amit átvitt Európából a gyarmatlakóknak, ellenséget nevelt és erősített fel mindenütt. És fenyeget egy nap, főleg ha Európa Európában sem tud európai magasságokig emelkedni, amikor ez a gyarmatokra felépített, s egymással versengő országokra szakadt Európa saját fegyvereivel vész el a gyarmatain és itthon összefog omolni saját, világgazdaságra túlméretezett berendezkedésének holt súlya alatt. Európát itthon is és a világgazdaságban elfoglalt helyein is csak az menthetné meg, ha igazára európaivá fejlődnek és versengő elnyomás helyén együttélő összességben egyesítővé tudna lenni.

Mert letagadhatatlan: Európa ma kevésbé Európa, mint valaha. Minden évszázados lelki és gazdasági közösség dacára és amikor pedig a világháború úgy összekeverte, hogy mind a népei még jobban hasonlók lettek gondolkozásban, kifejezésben, életfelfogásban, gazdasági tevékenységben, ruhában, hajban és bajban. A háború után egyetlen dolguk lett volna. Elindulni oda, ahová a háborúval indultak: soha többé háború! soha többé militarizmus! soha többé imperiálizmus! de mindig már a népek önrendelkezése bent és kifelé; demokrácia bent és döntőbírótság kint. E helyett Európa megcsinálta a békéjével a béke utáni gazdasági háborút, „Európa tragédiáját.“ Szétszaggatását a fizikailag és kulturailag már kész összetartozásnak, szétmarcangolását annak a gazdaságilag megalapozott organizációnak, amely egyedül tarthatta volna fenn tovább olyan arányokban, ahogy kiépült volt és úgy hogy fenntarthassa a vezetést a kultúra világában, európaivá nevelendő a sorsában már egymáshoz kötött egész emberiséget.

A termelő erők gépi lehetőségeinek kifejlesztésével saját területeiből kinőtt Európa fennmaradásának egyetlen logikus lehetősége a fölényében, a szerveztségében az európaiságában van. A gazdaságilag a Föld minden gyarmataira felépített európai államélet nyugodt fennmaradásának és továbbfejlődésének egyetlen lehetősége ma még talán az itthon, Európában európaivá alakulás. És azután, az eddigi kizsárolt gyarmatokba az igazi Európa kivitele: emberi egyenlőségeknek, emberiségnek a kivitele, egyenlő lehetőségeknek a biztosítása minden ott lakók részére.

Vagy sorstárssá és egyenlő munkássá alakul az európai, — Európában úgy mint minden részén a Földnek, — vagy elvész itt Európában gazdasági leromlásban és elvész gyarmataiban, a saját odavitt fegyvereinek az élen. Ha az európai ember nem tud a maga gyarmati kirajzásaiban hódítóból és leigázóból együttélő polgártárssá válni, ha minden emberi kulturájából egyedül a fegyverek használatának a tudományos és a technika készségeit viszi át a gyarmatokba, akkor a humanitás minden tradíciója és minden gyakorlati példázata nélküli gyarmati embertől nincs és nem lehet egyéb várni valójára ennek az európai politikának, mint hogy eltanulják tőle az ő hatalomvágyát, az ő emberi és nemzeti gögjét és elzárkózását és európai lélek nélkül európai fegyverekkel irtsák és pusztítsák ki maguk közül az idegent; otthonában pedig evvel életre képtelenné válnak és elszegényedésével kulturájában is visszazuhanjon magasságairól a mélységek örvényébe.

Végig csinálta ezt az átkot nem egy európai állam itthon is Európában: amikor feudális önzésből tudatlanságban és nyomorban elkülönítve tartotta mindenfajta munkás népeit és megakadályozta, hogy kellő időben közös kulturában összeolvadjanak. Egyes országok drága árat fizettek ezért a történelemnek. Most egész Európa járja ugyanazt az utat. A távol Kelet és a távol

Dél forr. Nemzeti és gazdasági reakció egyformán fenyegeti a koloniális méretekre berendezkedett Európát.

Ahol a gyarmat-országok pár évtized alatt nyomába léptek a technikában, ott evvel vágnak vissza, hiszen csak ezt kapták innen és semmit abból, ami humánus és európai lélek. A távoli Kelet rohamléptekben szorítja ki Európa iparát a saját otthoni piacairól is. A Dél most vivja nagy harcát az érdeketlen Európa által is elismert támadó jogtalanság és kiméretlen önzés ellen.

Európa nincs ma. Sem földrajzi határai között, sem sehol másutt. Az egységgé civilizálódott európaiak nem egységüket, hanem a különvalóságukat keresik még mindig és mindenütt.

Nincsen Európa.

Mert Európa ott van, ahol az a szellem él, az a rend uralkodik, amely — ha nem a megvalósulásban, legalább a célul, az eszményül kitzetésben — a legmagasabbat adja, amit az ember az egyéni és a kollektív létezéséért és életboldogság irányában kitermelni tudott.

Európa a szó őserőtelme szerint a nyugatot jelenti. S az Ázsia nevét adó napkelet felől évezredek óta úgy néz az ember a Nyugat felé, mint a civilizáció nagy fényessége felé. „Ex Oriente lux, de ex Occidente dux“ a példaszó szerint. A vezetés, a felemelés a Nyugaté. Európáé.

A görög mifhos szerint Európa a föníciai király lánya. Sidonban élt és Zeus lett belé szerelmes, és az olimposi nagy isten bika képében, a vad és nyers erő képében áthozta a tengeren a Kréta szigetére — ahogy tényleg Keletről és Délről hozta át a vad és nyers erő a tengeren át a fényes és szerelmes királyleányt, a kulturát Krétába. — Európa itt élt. Zeustől eredt gyermekeit örökbe fogadta, királlyá tette a krétai király. s innen szaporodtak és terjedtek el gyermekeik és gyermekeik gyermekei, hogy Európa örökét tanítsák miudenütt, ahol megtelepedtek.

Meghomályosodott ez a név. Egy hegy neve volt Észak-Spanyolországban, aztán egy egész földrészé. De csak földrajzi név, s nem az isten ragyogó szerelmese, mint egykor Kréta szigetén.

Herodotos, az ősi görög történetíró úgy vélte, hogy „Európa hivatása férfiakat nevelni“, és Strabo azt írta, hogy „szabad és művelt nemzedék fejlődésére, férfiúi és polgári erények kiművelődésére nincs alkalmasabb föld Európánál.“

Talán igaz. Talán nem.

A kérdés fel van téve: van-e Európa? lesz-e Európa?

A felelet 3000 év kulturájának az életét, vagy halálát jelenti.

A demokrácia és a parancsuralmi rendszer

Az Aurora □ érdekes munkasorozatát kezdett meg ez év elején a demokráciáról szk. szempontból. Eddig elhangzott munkák: A demokratikus eszme, a demokratikus eszme fejlődése Szekfü Gy. könyve alapján, technika és politika, a technikai fejlődés és a demokratikus eszme jövője. Még bejelentett munkák: A demokrácia gazdasági alapjai, a demokrácia és a diktatúrák és összefoglalóan demokrácia és szk.-ség. E vltasorozatban Kr. S. tv. azt a feladatot kapta, hogy a demokrácia és a szovjetrendszer címen tartson előadást. Minthogy ez a tárgy érdekes vitanyagot nyújt, érdemesnek tartjuk a munka kivonatát közölni.

Nem paradoxon-e, nem összeegyeztethetetlen-e a demokráciával összefüggésben a szovjetrendszerrel is beszélni, amely köztudomásulag a parancsuralom, a proletárdiktatura jegyében jött létre, — vetette fel mindenekelőtt a kérdést az előadó. — Ennek a kérdésnek igenlő vagy tagadó megválaszolása attól függ, hogyan értelmezzük a demokrácia fogalmát: egyszerűen csak népakaratot értünk-e alatta a többségi elv alapján, avagy az általános szabadelvűséget, amely szerint a társadalom minden egyes tagját egyenlően megilleti minden szabadságjog, az állásfoglalás és véleménynyilvánítás korlátlan joga, tekintet nélkül arra, hogy az adott többséghez, vagy kisebbséghez, a hatalmon levő réteghez, osztályhoz, vagy annak ellenzékéhez tartozik. Ha a demokráciának abból a tág értelmezéséből indulunk ki, amely az eszményi szabadelvűséget és humanizmust is teljességben felöleli, akkor egyelőre, még mindig nehéz, szinte összeférhetetlen együtt emlegetni a szovjetrendszert az igazi, ideális demokráciával.

Az előadó rámutatott ezután arra, hogy az oroszországi bolsevikok — mint egyébként később a fasiszták és hitleristák is — a többségi demokráciára való hivatkozással ragadták magukhoz erőszakos államcsinnnyel az államhatalmat és valósították meg a proletárdiktatúrát. Az volt az indokoló érvük, 1917 őszén, hogy a szovjetekben (munkás-, földműves- és katonatanácokban) ők kapták meg a többséget (féktelen demagógiájukkal egyébként szavazat-többséget szereztek maguknak a németországi hitleristák is, mielőtt kierőszakolták a kormányzást). Az államhatalom birtokában az oroszországi bolsevikok ismét a demokrácia nevében gyakorolták a proletárdiktatúrát, amely a marxizmus szerint egyedüli átmeneti eszköze az osztályok megsemmisítésének, viszont az ember felszabadítása és tökéletesítése csupán az osztálymentes társadalomban lehetséges. Így az a képtelen helyzet állott elő, hogy az első évtized embertelentül kegyetlen, véres vörös terrorját a demokrácia, sőt a humanizmus elveivel próbálták indokolni és mentegetni, azt hangoztatva, hogy az általános népjólét érdekében megengedhető, mi több: szükséges és elkerülhetetlen az erőszak alkalmazása mindazon amugy is kisebbségben levő társadalmi rétegek ellen, amelyek gáncsolják és ellenzik az eszményi, osztálymentes, tehát valóban szabad szociálista társadalom kialakulását (Troczkij: Terrorizmus és kommunizmus.)

Miután az előadó itt közbevetőleg ismertette még az „élcspat-elmélet“ jegyében gyakorolt bolsevik párdiktatura jellegzetesebb belső és külső formaváltozásait Lenin idejében, majd a Lenin politikai végrendeletének kijátszása

által létesült Sztalin-csoport uralma óta, — áttért azoknak a jelenségeknek áttekintésére, melyek különösen 1934 végétől fogva a bolsevik diktatura bizonyos „szelidülését“ és a szovjet-rendszer lassu demokratizálódását jelzik. Utalt a G. P. U.-nak, a hirhedt cseka utódjának, nyugati mintára a belügyi népbiztosság kebelébe államrendőrség gyanánt való beolvasztására és önkényes bíraskodási jogának megvonására, továbbá a jelentősebb reformokra, mint: a magántulajdon és a szavazati jog kiszélesítése, a szociális multtal kapcsolatos korlátozások eltörlése, (most már a volt uralkodó osztály gyermekeit is felveszik a főiskolákba), a sztachanovizmus alakjában az egyéni teljesítmény általános jutalmazása, az egyén jólétével való fokozottab törődés, a szovjetalkotmány tervbe vett és gyakorlatilag már több tekintetben folyamatban is levő módosítása, — általában a szovjetrendszer eddig tulmerv kereteinek némi fellazítása és kitágítása. Maguk a Szovjetszövetség vezetői ezt a nyilvánvaló átalakulást azzal magyarázzák, hogy *Molotovot*, a szovjetkormány elnökét idézve: „egész közgazdaságunk szocialisztikussá lett, ebben az értelemben tetát megoldottuk a társadalmi osztályok megszüntetésének feladatát. Ezen alapszik az általános jólét szemünk előtti gyors emelkedése.“ Ezzel szemben *Kerenszkij* Sándor, akinek kormányát 1917-ben a bolsevikok megdöntötték, a londoni „*Contemporary Review*“ novemberi számában irt cikkében eképpen adja a szovjetpolitika pálfordulásának tömör megvilágítását: „A bolsevik diktatura az utóbbi időben már valósággal polgárháboruban állt az ország dolgozó népével s ezért a hitlerizmustól, háborutól és összeomlástól való félelem diktálja a szovjetkormány uj, humanitárius, demokratikus és nemzetközi békepolitikáját.“

Mindenesetre kétségtelen, — állapította meg az előadó, — hogy ha nem szabad is minden további nélkül készpénznek venni a szovjetsajtó ama büszkélkedéseit, amelyek szerint „a szovjetrendszer először valósítja meg a történelemben az igazi demokráciát és az igazán általános humanizmust“, az elmúlt év a Szovjetszövetség kezdeti demokratizálódásának éve volt. A bolsevik proletárdiktatura és a szovjetrendszer külső és belső hatások, nyomások folytán válaszutra került s a módosulás vajudását éli át. A nagy Szovjetszövetség államrendszere azonban lényegében továbbra is a diktatura maradt, a parancsuralom rengeteg önkényével, erőszakos szabadságjogkorlátozásával, ami összeférhetetlen az eszményi humanista demokrácia szellemével. De vitathatatlan, hogy ujabban mindinkább felenged. Hogy aztán tovább fog-e haladni a tényleges demokratizálódás utján, az — mondta befejezésül az előadó — a béke és háboru kérdésének nemzetközi alakulásától függ. *A biztosított, szilárd és tartós béke ugyanis előbb-utóbb megszelidít és kapiitulálásra kényszerít minden parancsuralmi rendszert, mert ezeknek — bármilyen célkitűzésekkel indokolják is létüket — csak a háborus léggör az éltető elemük.* Amikor tehát a békéért és a nemzetközi ellentétek békés, megegyezésem rendezéséért szállunk sikra, egyben közreműködünk a különböző diktaturák megpuhításában és kiküszöbölésében is. *Minél erőteljesebben és tovább sikerül fenntartani a teljes világbéket, annál valószínűbb, hogy a parancsuralmi államrendszerek rákényszerülnek az általános, egyetemes demokrácia utjára.* Másrészt — fűzte hozzá a vita után zárószavában az előadó — igekezni kell oda is hatni, hogy a demokrácia liberalizmusa és humanizmusa visszaélések eredményeképpen ne csaphasson át saját ellentétébe, mert a diktaturák ágyát a történelem folyamán mindig a gazdasági, politikai és kulturális sza-

badságjogokkal való visszaélés vetette meg azáltal, hogy túlzott és elviselhetetlenné vált egyenlőtlenségeket teremtett az emberi javak elosztódásában. Az embertelen szélsőségeségeket csakis a mérséklet és belátás hárihatja el, vagy egyenlítheti ki.

A sport, mint a nemzetek közti kiegyenlítés eszköze

Irta: R. B. ty.: (Jeruzsálem)

Ha valaki nem rövid lélekzetű előadást akarna tartani, hanem egy komoly könyvet akarna írni a sportról — úgy két részre kellene ossza az anyagát: I. „Sport a testedzés szolgálatában és II. Sport a politikában.“ Korszakokat fejlődések, felfedezések, általában nagy események választanak el egymástól. Mi is annak a kivételes eseménynek lehettünk tanúi vagy inkább szenvedői, amikor a világháborúval egy új korszak vette kezdetét. Amilyen gyorsasággal fejlődött a géptechika, ugyanolyan visszaesés mutatkozott a nemzetek barátságos közeledésében és az emberek erkölcsi felfogásában. Ezek a körülmények a sport életében is éreztették hatásukat. Ha egy óra ingáját lefogjuk, természetes, hogy megáll. Hasonlóan állította meg a politika Európa sportját. Megpróbálók futó pillantást vetni a sport újabb történelmére s beszámolókat erről vázlatos formában.

Századunk sportfejlődésének a kezdete az Angolok érdeme, ők adták a század legnépszerűbb sportját a footballjátékot a világnak. Miután felfedezték, nem mentek ki külföldre vele, hanem négy évtizeden, vagyis két sport generáción keresztül saját országukban maguk között játszották. Mikor elég erősnek érezték magukat és évek hosszu során át kiismerték alaposan a labdarúgásnak technikáját és a játék sokezer fortélyát, az angol csapatok sokasága sorompót felengedve ellepte az egész kontinenst. Bemutató és propaganda mérkőzéseket játszottak nagy pénzért. 1890-ben megalapították az angolok a football szövetséget. *Egykori sportlapok adatai szerint egy szabadkőművesek által látogatott helyiségben volt az alakuló gyűlés. Ettől az időtől fogva megkezdődtek a nemzetközi mérkőzések, melyek — mint jól tudjuk, mindég hatalmas tömegeket vonzottak.*

Angolok az Irekkel, Németek a Franciákkal, Magyarok az Osztrákokkal voltak állandó összeköttetésben. *Olyan nemzetek, melyeknek fiai csak a gyűlöleleiből, esetleg egy-egy sovínyszta tanár egyoldalu beállítása alapján ismerték egymást, a gyakori személyes összeköttetés hatása alatt rájöttek, hogy nincs okuk a gyűlölködésre, hogy rokonszenveznek egymással, mert az eddig ellenségesnek hitt nemzet fiai is becsületes és józan gondolkodásu emberek.*

A háboru előtt a sport volt az a szerv vagy alakulat, ahol a demokráciának igazi talaja volt. Nemzeti-, vallási-, faji gyűlölködés sohasem bírt itt életre kelni, pedig mindig akadtak olyan elemek, akik szívesen támasztottak volna zavarokat. Önzetlenül örült egyik játékos a másik sikerének és egyik csapat a másik győzelmének. Valamennyien mint nemes ellenfelek álltak

egymással szemben a küzdő porondon. Tudatában voltak, hogy igazi győző csak az lehet, aki veszíteni is tud. Vérükbe oltódott az a jelmondat, mely a londoni stadion főbejárataira a résztvevők és a közönség figyelmeztetésére van írva: „*Ez csak játék.*” *Amikor hosszú évtizedek munkájával sikerült sporton keresztül a különböző nemzetek fiait összehozni, egymással megismertetni, egymást értékelni, tisztelni és megbecsülni tanulni és egymás tudását és elért eredményét honorálni — hirtelen beborult az ég és elkezdtek az ágyuk dörögni.* Rövid vászonnadrág és cimeres trikó helyett csukaszürke ruhát kellett felhuzni, diszkosz és gerely helyett puskával és kézibombával szerelték fel az ifjúságot és megindult az átkozott nagy halálolimpiád. Négy évig tartott a halálnak ez a véres tornája és mikor a célbírók a végét jelezték ennek a maratoni öldöklésnek és az életbenmaradtak hazatértek, akkor látták, hogy ezen az olimpiádon győztesek nem, csak vesztesek voltak. Az ifjak visszatértek a sporthoz és folytatni akarták ott, ahol elhagyták. Azonban a sok izgalom, nélkülözés megtörte erejüket és lelküket: koravének lettek. Izmuk elfáradt rugékonyságukat elvesztették. Hiába adta az agy a parancsot, az izmok többé nem engedelmeskedtek. Fájó szívvel adták át a helyüket a háboruban felnőtt generációnak. Ezek értek ugyan el kisebb-nagyobb eredményeket, de ennek csak formai jellege volt, mert a lezárt határok miatt eredményeiket más nemzetek fiaival nem bírták összehasonlítani, vagy erejüket összemérni. A háboru ugyan megszűnt, de a lelkekben tovább dult a harc és a szivekben az egymás iránti gyűlölet még jobban erősödött. Hosszu, kilátástalannak látszó tanácskozások után végül is a sport volt az, amely legelőször törte meg a határzárlatot. A gyűlölet enyhült és a fiatalok lassan újra összemelegedtek. Egymásnak szívesen látott vendégei voltak és egymást mindenütt úgy fogadták, mint a béke igazi első apostolait. Hiszem, hogy a tömegek részéről ez az öröm őszinte volt. Egész Europa vendégeskedett, nagyobb városokban hatalmas versenyeket és mérkőzéseket rendeztek. Háboruban egymásnak uszított ifjúság újra magára talált, igyekezett elfelejteni és elfelejtetni a háborus emlékeket, már úgy látszott beteljesedik Rákosi Viktor mondása: „A sport az a tisztító orkán tűz, mely megtisztítja a ma generációját a mult bűneitől.”

Ma már a háboru csak rossz emlék lenne, nem pedig lappangó tűz, mely nem tudni hól és mikor lángol fel, ha a politika berkeiben benfentes felkiismeretlen kalandorok fel nem ismerik a sport dinamikus propaganda erejét és nem mérgezik meg a sportoló ifjúságot is, akik aztán szét is hordták a ragályt mindenfelé. A háborus jelszavakkal etetett ifjúságot könnyű volt megrészesgíteni a hamisan magyarázott nemzeti érzés szédítő italából, melyből addig itatták őket, míg a nemzetközi küzdelmekben is a barátságos sportszellem helyét sok helyen a sovinizmus foglalta el. A régi sportszellem, mely a test kulturájának fejlesztésén és a nemzetek barátságán épült fel, kezd újra eltűnedezni, A nehéz elhelyezkedés és az ezzel járó gondok, a nélkülözés, nyomorúság, ideges nyugtalanság és az a nagy bizonytalanság, melybe az ifjúság sodródott, megméltelyezte a lelkeket. Ugyanakkor a dicsőség-győzelem, az álmok-álma, melyért izmaik pattanásig szívesen küzdöttek, és a legverejtékesebb tréninget is szívesen vállalták, a multé lett. Testi ügyességért és izmaik erősségeért most sokan pézt akarnak kapni. Így vonu t be pénz Ő felsége is a sportba. Ez az irány a tehetségesebbeket maga köré vonta, csapatokat alakított belőlük és Közép-Europában is megkezsődött a professzionista játék,

melyet nem szükségszerűen a haladás, hanem a kényszerűség hozott magával, A minden komoly alap és előkészület nélkül bevont ifjak megszedültek a könnyűnek látszó pénzkereséstől. Gondolván, hogy játszva keresik kenyerüket, könnyelműen éltek és nem törődtek az eljöheto rossz idővel. Így történt meg az, hogy amig az angol professzionista játékosok 34—35 éves korukban is elfogadhatót nyujtanak, addig a középeuropai játékosok 27—28 éves korukban már kiöregedve, legnagyobbbészit mint nincstelének a társadalom beteg csökevénye lettek. A tömegek sportja pedig a titkos, vagy nyílt militarista alakulatok takarójaként szolgál.

Nincs kivezető út, a világpolitika tengerének szennyes hullámai végig separték a sportolók arénáit és ha akad is egy-két bátor ember, aki gátat próbál emelni az ár ellen, láthatatlan erők kiemelik és lehetetlenné teszik tevékenységét, az eredmény persze nem maradhat el. A sporton keresztül megmértelyezett ifjuságnak izmokkal dagadó keble ma már gyakran telítve van gyűlölettel, háborus vágygyal.

A sport vonatát, melyen a mai ifjuság ül, hamis váltóra állították, rohan befelé megállás nélkül a sötét alagutba, ahonnan nem tudni merre és meddig vezet az út, mert a bizonytalanság sötétsége átláthatatlan ködként vonja be a láthatárt.

Ha már nem lehet bizni és hinni az emberi ész józanságában, mely megállást parancsolhatna a vak rohanásnak, hinnünk és remélnünk kell az emberek élni akarásában, az életöszönben, mely a megsemmisülés előtt erősen követeli a jogát és elsőpri azokat, akik mindent megmérgeztek. Foglalják el helyüket mások, akiknek kítüzött utjuk a napsütésbe és az örök világosságba vezet. Így lesznek aztán a türelmességnek és a megértésnek hirdető apostolai, csak így adhatják vissza a sportot eredeli rendeltetésének, hogy újra teslet ölhessen a régi jelmondat: „Ép testben — ép lélek.“

Rudyard Kipling tv.:

Irta : L. I. tv.:

Mult számunkban röviden megemlékeztünk Rudyard Kipling tv. haláláról, aki az utolsó idők irodalmában egyike volt azoknak, akik profán írásaikban is leggyakrabban emlékeztek meg a szk-ségről. Halála alkalmából valóságos méltató irodalom fejtette ki érdemeit a legkülönbözőbb szempontokból. Megállapították, hogy irodalomtörténeti jelentősége, a lefordított művei révén is, minden ország irodalmában biztosítva van. Csak a nemzeti szocialista Németország igyekszik kivételt képezni, mert itten Rudyard Kipling írásainak forgalombahozatala is tiltva van, Mi, a magunk részéről a nagy író életének és műveinek szk.vonatkozásairól akarunk megemlékezni e hasábokon.

Kipling a Lahore-i *Hope aná Perseverence* páholyban látta meg a világgosságot, 1886-ban. Fölvételéhez külön nagymesteri engedélyre volt szükség, Mert ekkor még nem töltötte be a 21-ik évét. Egyideig anyapáholyának titkára volt, ahonnan 1886-an Allehabad-ba került az *Independence with Phylantropy* páholy keretébe. Később az angliai szk-ség tagja lett s bár adatok nincsenek arról, hogy a páholy munkákban különös szerepet vitt volna, iro-

dalmi művei számtalan helyen örökítik meg a székesség szellemével való szüntelen kapcsolatát. A brit világbirodalom nagy énekese volt, de a birodalom szervezetét úgy fogta fel, mint egy nagy szék. láncot, amelyben különböző nemzetek és fajták teljes odaadással dolgoznak a közös, magasabb egység érdekében. Állandóan használja műveiben a szék. munka megjelölésére használt kifejezéseket s amint vallásos hívőknek bibliai idézetek vannak mindig az ajkain, úgy használja újra meg újra szinte önkéntelenül Kipling a szék. rituálé kifejezéseit, vagy a szék. munkára vonatkozó célzásokat. Egyik költeményében („The Widow at Windsor“), melyben Viktoria királynőt tünnepli, az egész nagy brit világbirodalom egyetlen, világot összefogó páhollyá alakul, melynek templomórét a brit katonaság képezi.

Vannak ismert költeményei, amelyek kimondottan szék. jellegűek. Ilyen például a „The Palace“ című költemény, mely egy királyról szól, aki maga is mester a kőművesek között s aki hatalmas palotát akar építeni. Építés közben egy nagyszabású régi épület alapjaira bukkan, amely szintén tervezőül és nagy művészeivel készült s amelyen minden kőkockára a következő felírás van befaragva: „Utánam jön más, aki építeni tud. Mondjad neki, hogy én is értettem hozzá“ Minél többet ásnak ki a rég épített alapokból, annál világosabbá vélik a király előtt annak a tervnek nagyszabású volta, amelyet elődje álmodott meg régen. De ő sem tudja építési terveit befejezni. Merész templomépítése szintén alig nő ki az alapfalak méreteiből. Végül szerényen ő is ezeket a szavakat örökíti meg az épület kőkockáiban: „Utánam jön más, aki építeni tud. Mondjad neki, hogy én is értettem hozzá.“

Egy másik ilyen költeménye, a *Banquet night* című, Salamon királlyal foglalkozik. Salamon király egy munkával teljes nap után az összes mestereket szerény testvéri vacsorára hívja meg. Ott vannak az asztalos művészet kitűnő mestere, Tyrusi Hiram és Hiram Abif, a lakoma vezetője és mások. Minden rang és álláskülönbség megszűnik a résztvevők között, kik a jól végzett napi munka után el tudják felejtetni az élet minden gondját és fáradtságát. A költemény ezt a hangulatot írja le páratlanul nemes és mélytűzű színekkel. Kipling leghíresebb szék. költeménye azonban a *The Mother Lodge* melyet „Anyapáholy“ címen múlt évi márciusi számunkban mi is közöltünk Balassa József tv. kitűnő fordításában. Ebben a költeményben vágyakozva fordul vissza a költő Lahore-i anyapáholyához, amelyben hinduk, mohamedánok és angolok a legnagyobb egyetértéssel dolgoznak a közös szék. cél érdekében,

Kipling prózai műveiben, különösen a novellákban szintén gyakran szerepel a székesség. A *Faith and Worke No. 5837* című novellában egy elképzelt szék. páholyt ír le, mely a háború alatt London szegény-negyedében, az Eastend-ben működik. Egy másik novellájában egy katonák és tisztek között a világháború fronton létrejött szék. páholyról ír. Egyáltalán gyakran beszél arról a szükségletéről, hogy férfiak titkos férfiszővetségeket alakítsanak, amit Kipling kizárólag szék. alapon képzel el. Sszékességhez hasonló szervezeteket leír az ősrégi Mithra-kultusz hívői és a római legionariusok között is. Egyik novellájában érdekesen írja le a középkori kőműves céheknek szokásait és tevékenységét, amit a királyi művészet elődjének tekinti. De nemcsak a múltban és a jelenben élő emberekkel kapcsolatosan, hanem az élettelen tárgyakkal kapcsolatban is szék. gondolatokhoz jut Kipling. Egyik híres novellájában, a „007“ címűben, mely *The Day's Work* sorozatban jelent meg, egy újonnan munkába állított mozdony bekerül a mozdonyok csarnokába, ahol az

összes mozdonyok egyetlen páholyt alkotnak és ahol a leghatalmasabb gép, a méltóságos megjelenésű gyorvontat-lokomotív, mint a páholy főmestere szk. rituálénak megfelelő szavakkal veszi fel a fiatal inas-mozdonyt a testvéri láncba

A szk.-ség tehát joggal veszi ki részét a Rudyard Kipling halálát követő általános gyászból, mert egyik legértékesebb láncszemét vesztette el a nagy íróban, akinek a brit imperiáлизmus irányában tultengő temperamentumát is erkölcsi alapelveivel tudta áthatni és megnemesíteni.

A XVIII. század magyar szabadkőművessége

Írta: dr. J. E. tv.:

(Folytatás)

XVI.

Bacsányi 1791 folyamán, tehát abban az évben, amikor Aranka megkezdte tevékenységét a Nyelvemelő és kéziratkiadó társaságok létrehozása érdekében sűrű levelezést folytat vele, a levelek hangja egyre bizalmasabb. Már második levelében, melyet 1791. március 17-ikén írt „drága kedves barátomnak” szólítja Arankát és örömmel üdvözlő tervét az az erdélyi tudós társaság felállítására vonatkozólag. „Régen tiszteltem én már mint ismeretlen, kedves uram barátomnak nemes lelkét, szép tehetségét s jó izlését, de kivált egy darab időtől fogva, úgy mint amiótától fogva a tudvalevő statisztica dissertációcskát és főképpen ezen napokban az erdélyi ns. rendekhez egy tudós társaságnak felállítása végett nyújtott levelét olvasom szerencsém volt: azóta föbbet érzek magamban csupa tiszteltnél.”

Ugyanaz év július 4-ikéről írott levében ismét szóba kerül a Nyelvemelő Társaság. „Igen nagy örömmel érttettem az Erdélyi ns. Magyar Társaságnak szerencsés felállítását. Valóságos boldogságomnak ismérem, hogy egy oly megbecsülhetetlen nagyérdemű hazafinak, ki azon jeles dolognak szerzője s mintegy teremtője volt, én is barátságban lehetek. Csak ez az egy cselekedete is halhatatlanságot érdemel. Áldják is már hazánk fiai barátomat nemzetének ily munkás szeretetéért, de áldani fogják majd még inkább a késő maradékok is.”

Augusztus 8-ikán újból ír Bacsányi Arankának és ismételtlen szóba kerül a Nyelvemelő Társaság. „Méltóságos ur! — írja — olvadozott magyar lelkem, a bécsi magyar újságokban olvasván, hogy a magyar nyelvemelő társaságnak felállítása iránt ugyancsak végzést hozott ns. Erdélyország. E jeles dolognak első előmozdítóit között kétség kívül az én kedves barátom uram is lévén, annál érzékenyebb volt örömem, mennél nagyobb dicsőségnek, boldogságnak tartom oly nagy érdemű hazafiainak szívessegekkel dicsekedhetni. Igen szeretnék iránta bővebb tudomást venni.” „A magyarországi társaságból nehezen lesz valami a jövő diéta előtt. Ismételtlen kéri Aranka szigorú bírálatát mert ő „jó poéta” akar lenni, vagy ha az nem lehet, inkább — semmi.”

„Nincs alábbvaló teremtmény ítéletem szerint a tudós világban egy versfagónál, kinek sem ize, sem büze. Azért szeretem én magamra nézve is a kemén, de értelmes krizist, Kedves barátom uram pedig competens bírő.”

Az október 3-iki levelében ismét az erdélyi nyelvvelő Társaságról érdeklődik. 1792. április 13-án pedig panaszkodva írja, hogy az udvarnál fel akarják adni a franciaországi válkozásokra írott verse miatt. Egy „Frangyepán“ c. verset is küld levelében, de nagyon kéri Arankát, hogy azt ne mutassa meg senkinek, mert „hamis az ember míg eleven.“

Következő két levele semmi különösét sem foglal magában, de annál érdekesebb az 1793. február 10-éről írott levél, melyet egy hónapos bécsi útja után írt.*

1793. március 19-ikéről írt soraiiban Bacsányi ismét a múlt levelében küldött versei iránt érdeklődik. „Igen nagy nyughataflanságban vagyok utolszori levelem, vagyis inkább az abban küldött versek miatt. Ártalmamra lehetnének, ha el találtak tévedni. Kérem azért, méltóztassék tüstént felelni, s tudtomra adni ha kezébe vette-e, vagy sem. Veszedelmes a mi állapotunk itten. A józan észnek mindenkor ellenségei új erőre kapnak. Egész spanyol inquisíciót akarunk behozni.“ „Személyem ellen különösen agyarkodnak s minden módot elkövetnek, hogy ártassanak.“ „A darázs vesztét érezve csip legmérgebben. Szomorú állapot, hogy a magyar litteraturának ezer meg ezer akadályait oly nehéz elhárítani. A setétségnek apostolai az ész ellen fordítják minden erejüket, mert látva tapasztalják, hogy ezzel együtt terjed a világosság, ezzel együtt fejlődik ki a népnek észbeli tehetsége.“

Nemsokára 1793. április elsején ismét így ír a sötét körviszonyokra célozva: „elég egoista mondja ugyan: felix, qui latuit; én nem így gondolkodom, néha valójában sok és tehető az ellenség.“

„Nézd a régi homályra szokott sok, gyáva miképpen

Üldözi mindazokat, kikről a józan okosság

Élesztő tüze sugárit fündökleni látja!

Nézzed az ostobaság véres zászlóihoz esküdt

Vakbuzgók mi dühös — förekedve rohannak előnkbe.“

Bocsányi sorai az elmaradottság feletti kétségbeesés viszhangjai. A vérmérsékletében csendesebb Aranka ugyanilyen keserű szavakkal korholja a közönyt, a megnemértést és próbálja eloszlatni az erdélyi vezető rétegekre ránehezedő sötétséget. A magyar nyelv jogai melletti izgatása ép olyan forradalmi tett mint Bacsányi lángoló, zsarnokságot ostorozó költészete. Mindketten az ész és a haladás nevében előítéletek várainak lerombolására vállalkoznak. De utjaik nemsokára különválnak. Aranka megelégszik a világot formáló nagy események szemlélésével. Könyvei és a tudomány fellegrvárába visszavonulva még barátaival se igen meri a francia forradalomról alkotott nézeteit közölni, csupán saját magának jegyzi fel a nagy események történetét és tesz rájuk megjegyzéseket.

Aranka Bacsányival folytatott levelezése az 1793. május 6-ikán tartott levéllel megszakad. Ugy látszik Bacsányinak nem eshetett jól Aranka szigorú bírálata, mert erősen igyekszik védeni stílusát és verseit, Hivatkozik az izlés soklélességére és kéri, hogy az Európai hadakozásról küldött versét égesse el. Ragaszkodik elveihez és büszkéin jelenti ki „én nagyon szeretem az igazságot mind feltalálni, mind kimondani.“

Ezek Bacsányi utolsó ismert szavai Arankához. Nemsokára az igazság „megtalálása“ és „kimondása“ börtönbe juttatja őt. De vele börtönbe jutnak a legjobb, legigazabb magyar írók: Kazinczy, Verseghi, Szentjóni Szabó László és Hajnóczy is. A vérmező komor síkján vérbefőjtődik a „franciául gondolkodó“ hazafiak tragikus kísérlete a Martnovics összeesküvés. Aranka legjobb barátai s köztük Ka-

*) Ezt a levelet a rózsakeresztesekről írott fejezetben már ismertettük.

zinczy és Bacsfányi hosszú időre börtönbe kerültek és nyomukban a némaság lesz urrá az egész országban. De Aranka most is tovább folytatja munkáját: szervez és izgat a magyar irodalom ügyéért, kutatja nyelvünk és történelmünk régi emlékeit és az erdélyi magyar kulturförökrvések intézményesítésére förekszik. Kiábrándulások természetesen őt is érik úgy az eszmék, mint az emberek részéről. Nem hisz többé az emberiség megújhódásában a haladás diadalában, úgy mint eleinte fiatalon, a francia forradalom hajnalán. Most már ő is a vért és pusztulást látja és az elbukott európai forradalom kiábrándíja Rousseau nagy egyenlőség gondolatából is. A világtörténelem nagy eseményei Aranka előtt bebizonyíthatták költőtársának nagy igazát, aki a háboruba induló Európa fegyvercsörtetése közben bátran ki merte mondani „hogy az ész művében van az érdem“, „nem a győző karban, nem a vad elmében“.

De mindhiába, hasztalan kiált fel a költő „O népek! mi lesz belőletek“ az ész és a költészet fellegrvárai épolyan önmaguk építette börtönök, mint a bátrak jutalma: elhallgattatás, börtön, vagy halál. De Európa végzetes örvénylésében annál szebb és tiszteletreméltóbb azoknak a Kazinezytól várt „jobb lelkeknek“ működése, akik vezérük kufsteini várfogsága idején se csüggedtek el, hanem védtek, ápolták az uralkodó önkényuralommal, a közönnyel szemben is a magyar nyelvet és ezen át a magyarságot. És mialatt Parisban guillotine alatt hullanak el a régi uralom hivei, addig Erdély templomot épít művelődésének. Létrehozza az első magyar színházat és intézményt teremt a mult és jelen feladatait vállaló tudósoknak. A Nyelv-mívelő Társaság a zavart és ellenmondásos kor erdélyi közművelődési förekrvéseinek egyetlen eredménye. A feladatok nagyságához képest kicsi és erőtlen, de a történelmi idők nehézségeit és az emberek közönyösségét illetleg mégis csak bátor kezdeményezés az irodalmi és művelődési problémák megoldásának rendszeres és tudatos megszervezésére. Kiindulópontja a későbbi Erdélyi Múzeumnak és hogy e nagy gondolat nem tudta a remélt eredménnyel elvégezni az rajta kívüli tényezőkön mulott.

Bacsányi János Arankával folytatott levelezése épűgy kettészakad a Marti novics összeesküvés leleplezése után, mint ahogy a börtön némasága tesz hosszú időre pontot Kazinczy reformatori tevékenységére is. Bacsányi Verseggyvel, Szentjőbi Szabó Lászlóval és Kazinczyval együtt várja a kiszabadulás óráját, de a hosszú börtön kiszakítja közülök és az élők sorából Szentjőbi Szabó Lászlót és közben a világ is nagyot változik körülöttük. A francia forradalom romjain Napoleon császársága épül fel és Bacsányi ki elsőnek szabadul ki fogoly íróársai közül a nagy francia imperatorban sejtí nemzete felszabadítóját. Lefordítja magyarrá Napoleonnak a magyarsághoz intézett kiáltványát, de a várt viszhang elmaradt. A fáradt és öntudatlan nemzet főurai és nemesei osztályérdeküket követve ismét a Habsburg császárság mellé állanak és nemesi insurectióval felelnek az újkor legnagyobb hadvezérének baráti felszólítására. Bacsányi kénytelen Napoleon seregét követve otthagyni hazáját és Párisban telepedni le, ahol nyugdíjat élvez. Valószínűleg itt érintkezett az akkori francia főváros szabadkőmives köreivel, legalább is erre mutatnak a párisi tartozkodására vonatkozó kortársi feljegyzések. Biztonsága aoznban nem sokáig tart. Napoleon leverése után őt is elfogják, nagy pör indul ellene, tevékenységéről részletesen be kell számolnia, de a törvényszék kedvező ítélete után sem szabad élete végéig száműzetési helyét Linzet elhagyni. Túlélve kortársait, elfelejtve és elhagyatva nemzetétől és embertársaitól hal meg Linzben egy jobb küszöbén, amelyet eszméivel ő is előkészített, de meglátni már nem tudott.

Nagyváthy János szintén a szabadkőművesek közé tartozott, Kazinczy

Arankához írott levele említi munkáit azzal a megjegyzéssel, hogy ő „kőmives“. Életét és működését alaposabban még nem dolgozták fel, de az eddig róla írt tanulmányból és főként Ballagi értekezéséből elég tisztán áll előttünk alakja.¹⁾ A felvilágosodás egyházellenes szellemét tükrözi vissza a papokról írt verse:

„Édes embertársam! Értsd meg létedet
Ne add árendába a papnak eszedet
Gondolkozz, vizsgálodj; erre való az ész;
Aki vakon hiszen, papnak számara lész“.

Életére és irodalmi munkásságára vonatkozólag Kazinczy leveleiben sok értékes adatot találunk. Arankával folytatott levelezése pedig nagyrészt kiadatlan. Valószínűleg szabadkőművei kapcsolatai hozzák közel őt az erdélyi nyelvvelőkhöz.

Ráday Gedeon egyike kora legnagyobb szabadkőmives egyéniségének. Kazinczy Ferencz írói jellemének kialakulására és a korszak magyar irodalmi törekvéseire jelentős hatással volt. Róla írta később a hálás Kazinczy: ²⁾ „el volt végezve s nagy részben azon veszélyek emlékezte miatt, melyekben atyja oly közel volt az elsüllyedéshez, hogy ő minden idejét tanulásban éli el s erejét egészen a nemzeti műveltség emelkedésének fogja áldozni“.

Ráday tanulmányait Frankfurtban végezte Hazajövet birtokán Ladányban telepszik le és minden szabad idejét könyvek olvasásának szánja. ³⁾ Óriási könyvtára és szeretetre méltó egyénisége messze vidékről is barátokat vonzanak kastélyába, amelyik lasanként kicsi irodalmi központja és találkozó helye a magyar irodalomért lelkesedő fiataloknak.

Ráday Gedeon életét a szakadatlan önképzés, tanulás és javítaniakarás vágya tölti be. Olyan korban él amikor hazánkban a nemzeti öntudat gyerekcipőben jár, a felvilágosodás eszméi pedig csak lassan és óvatosan törnek előre. Voltaire, Rousseau és az enciklopédisták művei csempészáruk még, de megizlésük lelkeket hódít már meg és ejt rabul. Érdekes véletlen, hogy a szociális változások szükségességét hirdető és az emberi társadalmat alapjában megváltoztatni akaró írók hívei elsősorban arisztokraták és nagybirtokosok és csak később és kis részben lecsuszó félben levő nemesek, akiket inkább a divat, mint a meggyőződés sodor a lelki és társadalmi forradalmakra vágyakozók táborába.

Ráday Gedeon nem tartozik a felvilágosodás híveinek ehhez az elégtelen és forradalmi balszárnyához. Ő inkább a tudós enciklopédista típusa, akít minden érdekel, de elsősorban a fudomány és irodalom klasszikus munkái. Életének, ifjkorának és lelkefejlődésének jó része a század sivár évtizedeire esik, a nagy közöny és a tespedtség idejére, amikor a jobb kort várok és a szellem harcosai számára legbiztosabb menedéket a könyvek és a magány látszottak nyújtani. Mindkettő gondolatokat és tetteket érlelő elefántcsonttorony, ahová nagyon sok őszinte és mély lélek menekül e században; némelyek pihenni, mások az új harcra erőt gyűjteni. Ráday is ilyen „nyugatos“ magyar, aki külföldi tanulmányutjai után hazajön álmokat és terveket temetni és magával hozza azt a Németországban szerzett kielégítéheftelen lelki szomjuságot, ami egész életén át új és új dolgok megismerésére hajtja. A politikai életnél sokkal jobban érdekli őt a szellem világa: könyveket gyűjt és barátokat keres, akikkel gondolatát kicserélhesse. Egyik legfőbb törekvése

¹⁾ Lásd Ballagi Aladár: „Nagyváthy János élete“. Könyvismertetés, Irodalomtörténeti Közlemények 1891.

²⁾ Nemzeti Könyvtár XXXVI. kötet 25-ik olda.

³⁾ Váci János: „Ráday Gedeon“ Irodalmi történeti Közlemények 1891.

megszerezni minden magyar könyvet, amit e század közepéig irtak. Péceli kastélya tele van nemcsak a kor magyar íróinak, de a külföld népszerű szellemi vezéreinek is az alkotásaival. Könyvgyűjtő szenvedélye és később szabadkőműves összeköttetései hozzák őt össze a kor jelentősebb magyar íróival és bár ő maga is ír, szerénysége visszariaszítja a szerepléstől, verseit később gyűjlik össze mások, kiadásukat, sikerüket ő már nem érthette meg. Ráday Gedeon nemes lelkületét nemcsak az a szerénység jellemezte, ami megakadályozta írói főrekvései teljes kibontakozását, hanem az az önzellen és hiúságtól ment segíteni akarás, aminek számtalan emléke maradt ránk. Bod Pétert korszakalkotó „Magyar Athenasának” megírásában könyvtára egész magyar anyagának a rendelkezésére bocsájtásával segíti elő, Kazinczyt pedig tanácsokkal látja el, buzdítja, pártfogásába veszi. Írórsái viszont bibliofil szenvedélyének kielégítésében állanak rendelkezésére Bod Péter, Kazinczy Ferencz, Baróthy Szabó Dávid és Bacszányi János lelkesen gyűjlik könyvtára számára a ritka magyar könyveket. Így vállnak kölcsönösen egymás segítőitársaivá és Ráday kastélya anélkül, hogy akarná irodalmi, szellemi központtá nő ki. Első ismert verseit 1735-ben írja. Az emberi élet és az elmulás problémái izgatják. Költményeiben inkább a németeket, mint a franciákat követte. Legtermékenyebb korszaka 1760–70 közé esik. Többek között megkísérlti lefordítani az Aeneist és átdolgozza a Zrínyiaszt.

Műveiből a 1787-iki Magyar Muzeum és később az Orpheus közül szemelvényeket. Ráday Gedeon szabadkőműves volt. Nevét nemcsak a felvidéki, de a pesti páholyok látogatási könyvei is említik, de sajnos nem tudjuk, hogy hol és mikor vették fel. Kazinczy 1782–83-as pesti tartzkodása alatt jut még szorosabb barátságba vele, akkor amidőn a tudós Ráday II. Józseffől barótságot kapott. Ráday nézetei, politikai elvei, emberbaráti szándékai nagy hatással vannak Kazinczyra és nagyon valószínű, hogy a szabadkőművességről alkotott jó véleménye is ekkor kezd kialakulni, Kazinczyra való mély hatását életrajzírója Váczi jellemzően a következő szavakban foglalta össze: Ráday Kazinczy „mintaképe” volt de „nemcsak a híres ember, a külföldi és hazai költészetben járatos és fejlett ízlésű esztétikus, nemcsak a roppant olvasottságu műkedvelő, a fordító, a levelező, a formalizmus nagy híve, a külforma gazdagítója vonzotta a hasonlóan roppant fogékonyságu ifju Kazinczyt, hanem az ember finom és gyöngéd modora, a férj példaszerűsége, az atyja kegyessége, a jó barát hűsége s az alattvalók nemcsak szívi ura is. Sohasem felejtette el Kazinczyt azt az órát, melyben 1772-ben mint sárospataki diák először látta Rádayt.”

Miként Rádayt és Nagyváthit úgy Verseghyt és Kármánt, vagy Cornidest és Földi Jánost is tárgyalhatnánk a felvidéki szabadkőművesekről írott fejezetben. Egyrészt életük és írói munkásságuk, másrészt baráti és írói összeköttetések egyaránt kínálkozó alkalmat nyújtanak a Kazinczy csoporttal való együttes tárgyaláshoz, de miként Kazinczy nemcsak a felvidéki páholyokban dolgozik, ők is több „keleten” fejtenek felváltva szabadkőművesi munkát ki, ezért a velük való foglalkozást és jellemzésüket inkább a pest-budai páholyokkal kapcsolatban fogjuk elvégezni. Hiányos szabadkőművesi tevékenységük így több oldalról kap majd megvilágítást.

Irók a pest-budai szabadkőműves páholyokban

Mialatt Bécsben, Nagyszébenben és a Felvidék egyes városaiban megindul a szabadkőművesi élet, az ország belső részeiben, a nagy magyar Alföld és a Dunántul városaiban még csak kísérletezések folynak új páholyok alapítására, a

„testvéri lánc“ bővítésére. Legfőbbször Pesten próbálkozik néhány már másutt felvett „testvér“ „új lángot“ gyujtani, kísérletük azonban az ötvenes és hatvanas évek derekán kudarcot vall. Mindössze egy katonai páholy tud ideiglenesen megalkulni, de tagjait és működését alig ismerjük. Abafi* szerint 1768-ban ebben a pesti katonai páholyban avatják „inassá“ Le Claire francia ezredest és a később oly híressé vált Niczky István grófort. Egyéb emlék e rövid életű páholy működéséből nem maradt ránk. Gróf Niczky István szabadkőművesi működése már inkább ismert. Nevével már találkozunk a Draskovich életével és rendszerével kapcsolatban. Nicky egyike kora legtehetségesebb magyar emberbarátjának, aki már 26 éves korában 1773-ban helytartósági tanácsos, majd Körömszék főispánja. Sajnos felfelé ívelő pályáját korai halála szakítja ketté, de 1777-ig, halála évéig is sokat dolgozik Draskovichal együtt egy a hazai viszonyokhoz szabott, a magyar körülményeknek megfelelő szabadkőművesi rendszer létrehozásán. Ő képviselte a páholy szövetséget a polgári hatóságokkal szemben, miatt Draskovich ugyanezt a képviselést a katonai hatóságokkal szemben látta el. Draskovich már fentebb részletesen tárgyalta „magyar“ szabadkőműves rendszerét, a *Latomia Libertatis Hungariae* csak Niczky segítségével tudja megteremteni, akivel hazájába való visszatérése után lép szorosabb barátságba. Látja Niczky főrhetetlen hitét az emberek megjavítani akarásában és a két barát, a két rokoneszméktől lelkesített „testvér“ teljes erővel lát a nagy munkához; a magyar szabadkőművesség szertük örökké tartós „várának“, „templomának“ felépítéséhez. Vajjon sejtették e, hogy a nagy buzgalommal felépített vár álomkastély csupán, utópia, amit az élet és a társadalom igazi nehézségeivel nem számláló optimista lélek fest ábrándként ön maga biztatására, mások lelkesítésére a képzelet egére. Elgondolásuk első közös alappillére a „független, önálló magyar szabadkőművesség“ volt. A későbbi lépés már nehezebb: programot adni, fáklyát gyujtani a felvilágosodás eszméin felnövő szabadkőművességnek és kiterjeszteni a szövetség munkáját a páholyokon kívül álló „profán“ világra is. Ezt a programot: a humanizmusnak magyar talajra alkalmazott kodexét adja a „*Latomia Libertatis Hungariae*“: a XVIII-ik század végének torzón maradt nagyszerű társadalommegváltó kísérlete.

Draskovich és Niczky rendszere döntő jelentőségű a magyarországi páholyok életében, Ezt a rendszert veszi át a budai szabadkőművesség is, ahol minden valószínűség szerint már a hetvenes években megalakul a „Nagyszívűséghez“ (*Magnanimitas*) címzett páholy. Pátensét Mecklenburg herceg közbenjárására a londoni nagypáholy adta (**). Abafi szerint a páholy már 1775-ben, tehát megalakulása után nemsokára áttért a Draskovich rendszerre. A „Nagyszívűséghez“ kalapácsvezető főmestere 1776-ban Jeszenovszky kapitány volt, aki mögött ekkor már ismert szabadkőművesi tevékenység és rózsakeresztes múlt állott. Jeszenovszky meghonosítja Pesten az alkimiát és a főváros környékén valószínűleg Pomázon laboratoriumot tartott. A páholy életének Draskovich pesti tartózkodása, ad nagy lendületet, aki 1776-tól 78 közepéig jóformán egész munkásságát a szövetség megerősítésére irányítja. A pesti páholy tehát Abafi szerint „mintapáhollyá“ kezd átváltozni. Kazinczy szavaival élve a páholy célja az, hogy „minden jobb vármegyének minden jobb fejei oda kapcsoltassanak a felvétel által és hogy ezek a föld savai készítsék el az elméket a vallásbeli tolerancia tanításának elfogadására s gyakorlására... A lózi derekasan boldogult feltételében s

*) Abafi Lajos, A szabadkőművesség története Magyarországon. Budapest 1900, 35-ik oldal.

***) Abafi Lajos, A szabadkőművesség története Magyarországon, 102–106.

talán nem volt vármegye az országban, mely a maga jobb fejei által összecsalódásban nem állott, ahova annak jóltevő világa nem sugárzott. Midőn József a maga tolerantiale edictumát kiadta, a Draskovich lózi már elkészítette volt az elmélet, s amit József rendele, az a köművesek gondolkozásához képest kevés is volt“.

Draskovich a pesti páholynek nagy jövőt és jelentős hivatást szánt. Azt remélte, hogy a fejlődő orszáközpont rövidesen a szellemi élet vezető embereit is magához fogja vonzani; irányt és utat szab az ország föbbi részeiben külön-külön működő szabadkőművesi tevékenység számára. Számítása alapján véve nem volt elhibázott, de a fejlődés üteme Budán és Pesten még nem oly nagy, hogy e terv, a Draskovich által elgondolt mintapáholyt és annak eszményi programját illetőleg megvalósulhatott volna. Természetesen úgy Draskovich, mint a föbbi testvérek mindent elkövetnek céljuk elérése érdekében: Buda és Pest legkiválóbb közéleti férfiai, tudósait bevonják munkájukba és a vidékről, sokszor egészen távoli megyékből is igyekeznek új tagok bevonásával kiszélesíteni a „testvéri láncot“. A vidék és a Pest közötti nagy távolságon kívül sok más akadály volt. Nagy baj a testvérek szétszórtsága is magában a fővárosban, amelyet a hidak nélküli Duna választott ketté, megnehezítette különösen félen az egymással való érintkezést. A Buda és Pest közötti földrajzi és közlekedési nehézségek okozta távolságot áthidalandó létesítenek a főváros testvérei Budán „új fiók“ páholyt, amely egyelőre bár, de megoldani látszik a legégetőbb problémákat. Így tehát a hevenes évek végén Buda és Pest szabadkőművesei két táborra szakadnak. Az egyikben: a pesti páholyban marad Draskovich vezetésével Jeszenovszky kapitány, Draskovich Samu, tábornok, báró Dávidovics Pál, tábornok, Faletti Batzenheim és Szentiványi József kapitányok, Persz Nándor főhadnagy, gróf Haller József helytartósági tanácsos, később krassói főispán, Szily József, megyei assessor, később alnádor, Puky László alispán, gróf Hegboch ezredes, Barics Béla, egyetemi tanár és még tizenöt testvér (I. Abafi könyvét, 104).

A budai páholy kalapácsvezető főmestere Orczy József volt, az ugynevezett Orczy-kert, a mai Ludovika akadémia megalapítója. Ide tartoztak gróf Klobusiczky József helytartósági tanácsos, később fumei kormányzó, báró Splény József kónaőr, gróf Batthányi, báró Schaffrath Lipót piarista és egyetemi tanár, Farkas Antal, földbirtokos, azelőtt testőr, Philadelphi Máté orvos, Bernáth László, Rátonyi Gábor, Pogány Ádám és Diez d'Aux Alfred. A páholy már az első évben 28 taggal rendelkezett. A következő évben találkoznak még sok kiváló magyar, és néhány délszláv közéleti férfi, tudós nevével. Ilyenek voltak Ragályi István, Kollár Ádám, Király Miklós, Dolovicsényi Sándor, Vujánovszky István, gr. Szapáry Pál, Erdődy Lajos, Máriássy István és Millivoín György.

A pesti páholy éléről 1778-ben elkerül a harctérre menő Draskovich. Helyét gróf Haller József foglalja el, aki alatt tovább fejlődik a páholy, új tagokkal szaporodik a „testvéri lánc“, de pontos működését a rá vonatkozó okmányok elveszése miatt homály fedi.

A Draskovich páholyban erős hazafias szellem uralkodik, de ez az öntudatra ébredt nacionalizmus humanista zászlók alatt jelentkezik, más nemzetek értékeit tiszteletben tartó, magáéra büszke érzésekkel végzi szabadkőművesi hivatását. Nem volt tehát igaza az eperjesi Rózsakeresztes körnek akkor, amidőn Pest és Buda szabadkőműveseit féltette az államellenes irányba való eltolódásért.

ANGLIA

Az angol szabadkőművesség londoni Béketemplomában december 4-ikén avatták fel nagy ünnepélyeségek között helyettes nagymesterré Earl of Harewood-ot és második helyettes nagymesterré Sir Francis Davis tábornokot. Az angol páholyok nagymestere tudvalevőleg a Connaught-i herceg, akit a munkában rendszeren a helyettes nagymester képvisel. Earl of Harewood ebben a minőségben a múlt év elején elhunyt és közszeretnek örvendett Lord Amphill utóda. A felavatásnál a fogadalmat W. F. Wyley ezredes, provinciális nagymester vette be az angol szék-új vezetőjétől. Az ünnepélyes beiktatás után a Connaught-i herceget a most következő évre újra az angol szék-új nagymesterévé választották.

FRANCIAORSZÁG

A francia Nagypáholy konventjének határozata közéleti türelmetlenség ellen.

A *Grande Loge de France* utolsó konventjén egyhangu helyesléssel a következő két határozatot hozta:

— Tekintve, hogy a szabadkőművesség olyan filozófiai irányu egyesület, mely a türelmességre van alapítva;

— tekintve, hogy a türelmetlenség minden esetben visszaesést jelent;

— tekintve, hogy a türelmetlenségnek nincsen rosszabb megnyilatkozása, min a háború;

— a *Grande Loge de France* felszólít minden szk. tv.-t, bármilyen ritushoz és páholyhoz is tartozzék, hogy szellemének és szívének minden erejével szálljon szembe az önzésnek és a gyűlöletnek azzal az érvényesülésével, amely súlyos veszedelembé sodorja a nemzeteket és az emberek közötti békét.

A második számú egyhangu határozat a következőképpen hangzik:

— Tekintve, hogy a szabadkőművesség olyan filozófiai irányu egyesület, mely a türelmességre van alapítva;

— tekintve, hogy a vallási és politikai türelmetlenség viseli a felelősséget a történelemből ismert legtöbb üldözésért;

— tekintve, hogy minden vallás és minden meggyőződés maga is szenvedett egykor a türelmetlenség megnyilatkozásaitól;

és azokra az eseményekre való tekintettel, amelyeknek különböző országokban katolikusok és zsidók az áldozatai;

a *Grande Loge de France*, már alapelveinél fogva is, amelyek kötelességévé teszik, hogy minden vallást tiszteletben tartson, ezeket az üldözötteket mély és fájdalmas rokonszenvéről biztosítja;

ugyanakkor megragadja az alkalmat annak megállapítására is, hogy az elnyomás minden formája hiú és eredménytelen törekvés;

— és újra hangoztatja elhatározását, hogy továbbra is a türelmesség tanításait követi, amelyek egyedül képesek megvalósítani a békét az emberek között.

Riadóhivatali közlemények.

Szeretettel kérjük ezuttal is tv.-inket, hogy leveleinkre mielőbb és rendszeresen válaszoljanak, mert a késedelmeskedések ügykezelésünket igen hátráltatják.

Akiknek a „Humanitas“-ra, vagy hirdetésre előfizetési hátralékuk van, sziveskedjenek azt lehetőleg e hó végéig (Vikol Kálmán bankigazgató címére, Cluj, Banca Ardeleana) átutalni.

Kiadóhivatalunk profán címe mostantól további intézkedésig, Benkő Gábor, Cluj, Str. Bisericei Ort. Rom. 2/b.